

*Кальнік О. П.,**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Контроль навчальних досягнень з іноземної мови в умовах дистанційного навчання має свою специфіку. Для створення контрольних завдань комп'ютерні та інформаційні технології дають можливість використовувати ресурси Інтернету, що містять автентичну й актуальну інформацію. Це викликає інтерес у студентів і сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови. Крім того, у дистанційному навчанні в процесі виконання контрольних завдань студенти мають необмежений доступ до довідкових матеріалів. Це також надає процедурі контролю певної автентичності, сприяє розвитку здатності використовувати знання, замість того, щоб просто пригадувати їх, та зменшує психологічне напруження в студентів під час виконання контрольних завдань. Водночас доступ до довідкових матеріалів може сприяти поверховому засвоєнню знань. Тому контрольні завдання з іноземної мови в умовах дистанційного навчання повинні бути розроблені для оцінки як знань, так і їх інтерпретації та застосування, а також сприяти розвитку навичок розуміння і навичок критичного мислення. У процесі планування контрольних заходів викладачеві необхідно звернути увагу на відповідність змісту контролю навчальним цілям. Чітко сформульовані цілі навчання значно полегшують вибір методів контролю, оскільки значною мірою дають розуміння того, як студенти можуть продемонструвати їх досягнення.

Тестування, що в умовах дистанційного навчання найчастіше використовується для контролю навчальних досягнень з іноземної мови, може бути не основою, а лише одним із методів перевірки. Поряд із тестами мають використовуватися інші методи, що становлять більш ефективні і менш проблемні альтернативи тестам, як-от контроль в усній і письмовій формі, рольові ігри, навчальні проекти. Недостатня об'єктивність цих методів порівняно з тестами може бути компенсована, окрім іншого, шляхом розробки і застосування детальних критеріїв оцінювання і шкал оцінок. Із цією метою можуть використовуватися аналітичні й глобальні шкали оцінювання. Жоден із методів контролю, що застосовується в дистанційному навчанні, не позбавлений як переваг, так і недоліків. На практиці це означає необхідність їх оптимального поєднання.

Ключові слова: контроль навчальних досягнень, дистанційне навчання, іноземні мови, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. Масовий перехід ЗВО на дистанційну форму навчання, зважаючи на поширення коронавірусної хвороби COVID-19, є причиною істотних змін у вимогах до викладачів, які працюють у нових умовах. Реалізація принципів дистанційного навчання зумовлює підвищення важливості таких складників професійної діяльності викладача,

як керування пізнавальною активністю студентів і контроль її результатів. Це ставить нові завдання перед викладачами стосовно створення високоякісного цифрового контенту, що відповідає меті і завданням вивчення дисципліни, ефективного застосування інструментів для виявлення й оцінювання результатів навчальної діяльності студентів. Водночас практика показує, що ці виклики долаються викладачами стихійно, методом проб і помилок, що не завжди приносить бажані результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми дистанційного навчання стали предметом досліджень. Так, теоретичні та методичні засади дистанційного навчання у вищій школі вивчали О. Абакумова, В. Беспалько, Д. Бодненко, А. Густирь, М. Моцар, Л. Романишина та ін. Дослідженню основних тенденцій використання комп'ютерних технологій у процесі навчання присвячені роботи О. Єршова, Г. Звенігородського, Є. Машбіца, В. Монахова, В. Разумовського та ін.; проблеми застосування інформаційних технологій для контролю навчальних досягнень розглядалися в роботах С. Архангельського, Н. Бурлакової, С. Ігнатенко, Л. Каменської, М. Корольова, І. Павлової, В. Пашкова та ін. Незважаючи на широкий і багатоплановий характер досліджень, присвячених дистанційному навчанню, не зовсім достатньо уваги приділяється такому важливому його аспекту, як контроль навчальних досягнень студентів з іноземних мов в умовах дистанційного навчання.

Отже, **метою статті** є аналіз особливостей реалізації контролю навчальних досягнень з іноземної мови, а також аналіз методів контролю в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що контроль навчальних досягнень з іноземних мов в умовах дистанційного навчання має свою специфіку. Для створення контрольних завдань комп'ютерні та інформаційні технології дають можливість використовувати ресурси Інтернету, що містять автентичну й актуальну інформацію, як-от спортивні, політичні новини або новини культури, автентичні матеріали (промови політичних діячів, фрагменти телепередач і фільмів, відеоролики, матеріали Вікіпедії, електронних бібліотек тощо). Фахівці зазначають, що така актуальна інформація викликає інтерес у студентів і сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови [1].

Крім того, у дистанційному навчанні в процесі виконання контрольних завдань студенти мають необмежений доступ до довідкових матеріалів (словників, підручників, онлайн-перекладачів та інших ресурсів Інтернету). З одного боку, це також надає процедурі контролю певної автентичності, адже ми

користуємося всіма цими матеріалами і в реальному житті. Крім того, це сприяє розвитку здатності студентів *використовувати* знання, а не *пригадувати* їх. У традиційних мовних тестах це визнається в інтегрованих типах завдань, як-от у TOEFL iBT або академічному модулі IELTS. Істотним і важливим є зменшення психологічного напруження в студентів під час виконання контрольних завдань, особливо якщо при цьому відсутні обмеження в часі. Очевидно, що вільний доступ до довідкових матеріалів може сприяти поверховому засвоєнню знань, адже для спілкування іноземною мовою досить велику кількість інформації необхідно постійно утримувати в пам'яті (лексика, граматичні правила тощо). Отже, контрольні завдання з іноземної мови в дистанційному навчанні повинні бути розроблені для оцінки як знань, так і їх інтерпретації та застосування, а також сприяти розвитку навичок розуміння і критичного мислення.

Під час планування контрольних заходів викладачеві необхідно звернути увагу на відповідність змісту контролю навчальним цілям. Чітко сформульовані цілі полегшують вибір методів контролю, оскільки дають розуміння того, як студенти можуть продемонструвати їх досягнення. А відсутність чітко сформульованих цілей не спрямовує викладачів та студентів на конкретні результати навчання і не дає змоги ефективно виявляти та оцінювати навчальні досягнення студентів.

У викладанні іноземних мов існують чіткі стандарти до визначення рівня і якості їх володіння. Ними є Рекомендації Ради Європи для закладів освіти [2], у яких визначається шість рівнів оволодіння іноземними мовами і надається детальний опис змісту цих рівнів. Відповідно, викладач повинен конкретизувати ці цілі спочатку в межах дисципліни, а потім і в окремих, логічно завершених частинах навчального курсу – модулів, тем і конкретних навчальних занять. При цьому також доцільно використовувати таксономії освітніх цілей, як-от «Таксономію для навчання, викладання та оцінювання» («Таксономію Блума») та таксономію SOLO (Structure of the Observed Learning Outcomes – Структура результатів навчання, які можна спостерігати [як поведінку]). Але під час формулювання цілей необхідно слідкувати, щоб вони відповідали дидактичним вимогам [3], тобто були життєво необхідними, реально досяжними, точними, такими, що перевіряються, систематизованими і повними без надмірності, тобто діагностичними за всіма основними значущими професійними якостями особистості майбутнього фахівця. Діагностичність постановки означає, що дано настільки точний опис сформульованої якості, що її можна безпомилково віддиференціювати від будь-яких інших якостей; існує спосіб, «інструмент», критерій для однозначного виділення якості, що діагностується; існує шкала її оцінки, що спирається на результати вимірювання.

Найбільш поширеним методом контролю в дистанційному навчанні є тестування. Більшість інструментів, передбачена для перевірки навчальних досягнень як на дистанційних платформах (наприклад, Moodle), так і онлайн-сервісах (Майстер-Тест, LearningApps, Online Test Pad, ClassMarker, Classroom, Quizizz, Kahoot! тощо), становить тестові завдання закритого типу. І це виправдано, адже саме цей формат здатний забезпечити швидке, об'єктивне, валідне і надійне оцінювання, насамперед володіння мовними (лексика і граматики) та рецептивними мовленнєвими навичками (аудіювання та читання). Водночас ефект від застосування контрольних завдань лише такого типу

оцінюється фахівцями як негативний, оскільки такі тести, на думку дослідників,

- надають надмірної ваги механічному запам'ятовуванню і відтворенню матеріалу без розуміння його сутності;
- створюють помилкове враження, що існує єдина правильна відповідь майже на будь-яке питання або завдання;
- перетворюють студентів на пасивних слухачів, яким потрібно лише розпізнавати правильні відповіді і рішення, а не створювати їх самим;
- примушують викладачів навчати тому матеріалу, що буде тестуватися (замість того, чому навчати важливо);
- розвиток навичок студентів зводиться до розвитку навичок успішного проходження тесту, що значно збіднює зміст навчання [4].

Досвід та компетентність викладача в межах викладання певної дисципліни зовсім не означає наявність у нього навичок створення якісних тестів. У наукових дослідженнях виокремлюють від 6 до 18 етапів конструювання тестів [5], як-от попереднє випробування тесту на репрезентативній вибірці, статистична обробка результатів попереднього тестування та визначення якості тестових завдань. Звичайно, для створення викладацьких (поточних і підсумкових) тестів дотримання всіх цих умов не є обов'язковим. Проте дослідники зазначають, що створення якісних тестових завдань потребує значних витрат часу і зусиль навіть у досвідчених фахівців [6].

Дослідження П.С. Уханя [7] показує, що студенти вважають за краще мати справу з машиною, коли йде процес навчання: поки вони допускають помилки, виконують завдання не досить швидко і якісно. З іншого боку, коли студенти добре підготовлені і постає питання про автоматизовану підсумкову перевірку, вони залишаються незадоволеними, адже їм важливо продемонструвати свої успіхи перед іншими. Тут ми маємо справу з власне психологічним явищем, що відображає соціальну природу людини. Під час підсумкової перевірки оцінка повинна виставлятися викладачем, хоча і може ґрунтуватися на даних автоматизованої перевірки.

Як бачимо, тестування може бути не основою, а лише одним із методів перевірки навчальних досягнень з іноземної мови. Поряд із тестами мають використовуватися інші методи, що становлять більш ефективні і менш проблемні альтернативи тестам. Не слід відкидати «традиційні» методи контролю, як-от опитування, інтерв'ю, діалог тощо для перевірки навичок усного мовлення чи написання різних видів текстів для перевірки навичок письма. Відповідні контрольні заходи можуть бути реалізовані на базі дистанційної платформи, у межах відеоконференції (Zoom, Skype, Google Duo) чи за допомогою месенджерів (Viber, Telegram, WhatsApp) або електронної пошти. Недостатня об'єктивність і надійність цих методів порівняно з тестами може бути компенсована, окрім іншого, шляхом розробки і застосування детальних критеріїв оцінювання і шкал оцінок. Із цієї метою можуть використовуватися аналітичні і глобальні шкали оцінювання. За допомогою аналітичних шкал (analytic scales) зручно оцінювати окремі аспекти відповіді, а глобальні шкали (holistic scales) допомагають оцінити загальне враження від неї. Коефіцієнт надійності при цьому може наближатися до 0,9, тобто є таким, як і в якісно укладених об'єктивних тестах із закритими відповідями [6]. З іншого боку, використання формату відеоконференції передбачає можливість запису від-

повідей студентів, важливість чого для подальшого аналізу і самоаналізу важко переоцінити.

У роботах сучасних науковців [8] контроль поділяється на коректувальний, у процесі якого максимально реалізуються навчальна і виховна функції, і констатувальний, у процесі якого максимально реалізується його контролювальна функція. Таке розуміння контролю ґрунтується на твердженні про те, що контрольні процедури повинні забезпечувати не тільки констатацію рівня отриманих студентами знань, умінь і навичок (констатувальний контроль), а і цілеспрямовано реалізовувати навчальну і виховну функції, тобто в процесі виконання контрольних завдань студенти повинні продовжувати навчатися, розвиватися і виховуватися. До методів контролю, які відповідають названим вище вимогам та можуть бути реалізовані в дистанційному навчанні іноземних мов, ми вналежнеюмо перевірку за допомогою ділових ігор та виконання проєктів.

Найбільшою перевагою використання ділових ігор як методу перевірки, крім виявлення рівня сформованості мовних і мовленнєвих навичок, є можливість найповніше реалізувати принцип професійної спрямованості. Ця особливість ділових ігор дає змогу виявлення професійної компетентності студентів, сформованості професійних навичок і вмінь; ступеня володіння учасниками різними способами і прийомами розв'язання поставлених завдань, реалізації евристичного (творчого) підходу до розв'язання завдання, сформованості професійного мислення, культуру професійної поведінки і спілкування тощо [9]. До недоліків цього методу зараховують його невисоку надійність, тому велику увагу під час застосування цього методу слід приділяти детальній розробці критеріїв оцінювання, зокрема глобальних і аналітичних шкал, про які йшлося вище. Недоліком ділових ігор є також те, що вони потребують багато часу для підготовки, а також вимагають певної кваліфікації та досвіду викладача для їх успішного проведення [6; 9].

Зважаючи на перенесення акценту з аудиторної на самостійну роботу студентів у дистанційному навчанні, особливий інтерес становить контроль за допомогою навчальних проєктів. У сучасній дидактиці під методом проєктів розуміють «організацію навчання, за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й використання практичних завдань – проєктів» [10]. Виконання проєктів є одним із найбільш ефективних методів коректувального контролю, оскільки не тільки дає змогу виявити та оцінити рівень навчальних досягнень студентів, а й сприяє формуванню професійної компетенції студентів, активізації пізнавальної діяльності, інтелектуальному розвитку, забезпечує можливість творчої діяльності студентів, тобто забезпечує реалізацію таких функцій навчального процесу, як виховна, розвивальна і самовдосконалення.

Розглянемо більш детально особливості оцінювання навчальних досягнень з іноземної мови за допомогою методу проєктів.

Очевидно, що проєктну роботу не можна оцінювати лише з погляду безпомилкового вживання лексики і граматичних структур або правильного фонетичного оформлення. Проєкт – це колективна творчість, тому вже на підготовчому етапі (під час попереднього планування) викладач повинен не тільки розробити детальні критерії оцінювання самого проєкту (його кінцевого продукту), а й передбачити, як буде оцінена робота групи загалом і кожного студента окремо.

На думку дослідників [11], оцінюючи проєкти, необхідно враховувати змістовий, інтерактивний та мовленнєвий аспекти.

Змістовий аспект: усні та письмові презентації оцінюються з позиції їх відповідності цілям і змісту проєкту, майбутнім професійним та навчальним потребам виконавців, ступеня досягнення мети проєкту, обсягу і глибини знань із теми, міжпредметних зв'язків, інновації (урахування нових шляхів і підходів до розв'язання проблеми), творчості та оригінальності, інформативності проєкту (зверненням до різних джерел і матеріалів).

Інтерактивний аспект: особистий внесок кожного учасника, вміння співпрацювати, координувати та коректувати свою діяльність, розподіл обов'язків та доручень у групі, ставлення, старанність, внесок у загальну справу, здатність до співпраці, спроможність дослухатися до думок інших та рахуватися з особливостями різних членів групи, участь усіх членів групи в підготовці та проведенні презентації й подальшому обговоренні тощо.

Мовленнєвий аспект: рівень володіння мовним і мовленнєвим матеріалом, стилістична адекватність, інтеграція всіх видів мовленнєвої діяльності, культура і правильність мовлення.

Під час репрезентації проєкту окремо слід оцінити вміння демонструвати результати роботи: послідовність і логічність, чіткість і ясність у викладі, наявність наочності, естетичне оформлення кінцевого продукту, дотримання часових меж, різноманітність застосованих прийомів, аргументованість і переконливість під час відповідей на запитання і обговорення презентації тощо. За проєктну роботу необхідно ставити кілька оцінок кожному її виконавцеві.

Важливим і необхідним є залучення студентів до оцінювання та саморефлексії. Студенти можуть бути в ролі експертів, оцінюючи роботу інших членів групи. Взаємоконтроль стає основою для переходу до самостійної оцінки власної діяльності.

Ефективним способом самоконтролю студентів є «can-do technique» (твердження «Я вмію/можу») [12], що дає змогу оцінити себе згідно з певним набором критеріїв. Для їх розробки викладачі можуть звертатися до тверджень, розроблених Європейською асоціацією екзаменаційних рад з іноземних мов ALTE [2], зразка шкали самооцінювання професійних мовленнєвих умінь та зразка контрольного переліку професійних мовленнєвих умінь для самооцінювання [13].

Недоліки методу проєктів пов'язані з необхідністю формальної оцінки досягнень студентів, складністю визначення критеріїв оцінювання. Наш власний досвід свідчить про те, що перешкодою у застосуванні цього методу також може бути недостатній рівень сформованості у студентів умінь дослідницької діяльності.

Висновки. Отже, аналіз форм і методів контролю навчальних досягнень з іноземної мови в умовах дистанційного навчання свідчить про те, що жоден із них не позбавлений як переваг, так і недоліків. На практиці це означає необхідність їх оптимального поєднання. Плануючи і реалізуючи контрольні заходи, викладач повинен також враховувати особливості дистанційного навчання, як-от можливості комп'ютерних та інформаційних технологій для забезпечення автентичності змісту контрольних завдань, а також фактор необмеженого доступу студентів до довідкових матеріалів у процесі їх виконання. Особливу увагу слід приділяти формуванню цілей навчання, які повинні відповідати всім дидактичним вимогам

і передбачати можливість оцінки як знань, так і їх інтерпретації та застосування, а також сприяти розвитку навичок розуміння і критичного мислення.

До перспективних напрямів подальших наукових пошуків можна вналежнити індивідуалізацію контролю навчальних досягнень в умовах дистанційного навчання на основі всебічної психологічної діагностики особистості, дослідження способів реалізації особистісного потенціалу студента у процесі контролю навчальних досягнень із використанням комп'ютерних та інформаційних технологій.

Література:

1. Владимірова Л.П. Дистанционное обучение иностранным языкам. LAP LAMBERT Academic Publishing Deutschland (Германия). 2017. 57 с.
2. Common European framework of reference for languages : Learning, teaching, assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.
3. Образцов П.И., Косухин В.М. Дидактика высшей военной школы: учебное пособие. Орел : Академия Спецсвязи России, 2004. 317 с.
4. Hart D. Authentic assessment. Melno Park, California. 1994. 120 p.
5. Парашенко Л.Л., Леонський В.Д., Леонська Г.І. Тестові технології у навчальному закладі : метод. посіб. Київ : ТОВ «Майстерня книги», 2006. 217 с.
6. Hughes A. Testing for language teachers. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 172 p.
7. Ухань П.С. Контроль знань, вмінь і навичок учнів на уроках інформатики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2001. 16 с.
8. Кудаев М.Р. Корректирующий контроль в учебном процессе: дидактические основы построения и реализации системы : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.01. Майкоп, 1998. 431 с.
9. Змиевская Е.В. Учебная деловая игра в организации самостоятельной работы студентов педагогических вузов : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 2003. 169 с.
10. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
11. Іванишина В.П., Шевченко Ю.В. Використання проєктів у навчанні майбутніх юристів іноземної мови за професійним спрямуванням. *Science and Education a New Dimension*. Issue 19. 2014. С. 52–55.
12. Fried-Booth D. L. Project Work. Resource book for teachers. Oxford : Oxford University Press, 1996. 89 p.

13. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.С. Бакаєва та ін. Київ : Ленвіт, 2005. 119 с.

Kalnik O. Peculiarities of assessment in foreign language teaching in distance education

Summary. Assessment in foreign language teaching in the context of distance education has its peculiarities. To construct assessment tasks, computer and information technologies make it possible to use Internet resources containing authentic and up-to-date information. This arouses interest among students and contributes to increasing motivation to learn a foreign language. In addition, in distance education students have unlimited access to reference materials when taking tests. It also gives the assessment procedure some authenticity, promotes the development of students' ability to use knowledge, instead of just remembering it, and reduces psychological stress. At the same time, access to reference materials can facilitate superficial knowledge acquisition. Therefore, assessment tasks in foreign language teaching in distance education should be constructed to assess both knowledge and its interpretation and application, as well as to promote the development of comprehension and critical thinking skills. When planning assessment, the teacher needs to pay attention to the compliance of the assessment tasks content with the instructional goals and objectives. Clearly stated learning objectives greatly facilitate the choice of assessment methods, since they provide an understanding of how students can demonstrate their achievement.

Objective tests, which are most often used by foreign language teachers in distance education, should not be used as the main method, but complement other methods. Along with the objective tests, other more effective and less problematic methods should be used, such as oral and written tests, role-plays and educational projects. The lack of objectivity of these methods in comparison with tests can be compensated, in particular, by the development and application of detailed assessment criteria and rating scales. For this purpose, analytical and global rating scales can be used. None of the assessment methods is devoid of both advantages and disadvantages. In practice, this means the need for optimal combination of the assessment methods. Peer assessment and self-assessment are also important aspects of assessment in distance education that need to be addressed.

Key words: assessment, distance education, foreign languages, institution of higher education.